

však Durych báseň prostou každé tendence, erotický nápad, jenž uniká před vámi jako nevyjádřená myšlenka, cítíte duši křesťanství. Panenky, to by se mohlo jmenovat O duši chudého, jak se nazývá jeho stať, kterou přednesl kdysi komunistům v Bristolu. A nechtěl psát o duši chudého v Panenkách. Nepsal o ní. Nevěděl snad ani o ní při svém tvoření a celý svazek netendenčních básní je jediným dithyrambem na ni, o ní a z ní. Krása chudoby. Prvokřesťanství. Návratu k pramenům, třebaš na ně nemyslel. Ale je v podstatě sám křesťan, a právě proto tolik krásy, když dal sám sebe. I on oddělil politiku od umění. Všední od svátečního. Ale i v umění je on a jeho příslušnost k světovému názoru a jeho třídě: z umění, citového projevu proletářských básníků zřídka poznáte, že je psal proletář.

I v umění moderního umělce je, pravda, zachycen *duch třídy, doby a jeho osobnosti*. Je všude, kde člověk skutečně tvoří, a mezi poetisty jsou umělci. Ale cítíte, např. v představiteli poetismu Nezvalovi, ducha rozkladu, vrcholky liberalismu v celé jeho bezskladnosti, nevěře, neúčelnosti, abstrakci a formalistice, se všemi těmi znaky, jež nese s sebou samočinný rozklad kapitalismu, řádu, tušícího v největším svém rozvoji svůj nezadržitelný pád. Duch nové třídy pronikne neméně zřetelně. Neboť tryská z nutnosti a osobnosti, objevuje se i kde nechceme a všemu udává svůj ráz.

(Host 7, č. 9–10, červen 1928)

Kapka inkoustu v otevřeném plnicím peru je pro spisovatele něčím jako magické zrcadlo pro jasnovidce. Uvidíte v něm svůj malinký obličej. Špatná média se domnívají, že je to vidění z neviditelná. To jsou slabí spisovatelé, kteří při každé příležitosti popisují svůj obličejíček. Inkoust zaretušuje většinu chyb. Okultisté mají dobrou zásadu. Soustřeďovat se na jednu myšlenku tak dlouho, až se ztratí okolní svět a začnou vystupovat obláčky.

Máme-li vytvořit nové umění, nezbyvá, než obklopit se v myšlenkách nirvánou a býti soustředěn tak dlouho, až se ztratí okolní svět a začnou vystupovat obláčky. Zapomenout na okolní svět je pro médium nejtěžší úlohou z celé seance. Ano, jsme příliš zvyklí myslet okolním světem.

Katolická církev končí své tisíciletí. Každý věk má odpadlíky. Důležitější otázkou pro ni jsou její konvertité. Lze mluvit o naší konverzi k nirváně, přestože jsme se nikdy nevzdálili její myšlenky? Viděli-li jsme svůj malý obličej, nebylo to vidění neviditelná. Ač jsme se nikdy nevzdali myšlenky nirvány, neměla naše seance úspěchu. Byli jsme špatně soustředěni.

Mnozí katolíci se děsí pravověrnosti. Vysvětlují si rozumně dogmata. Nedojdou milosti. Vykrucovali jsme se pevnému soustředění. Byl to snad děs z transu? Pro většinu patrně zvyk myslet příliš okolním světem.

Všední den je nám všem dobře znám. Pracujeme pro neděli svých nepřátel. Ale naše neděle je naše budoucnost. Nezapomeňme, že katolická církev je kterási stará neděle, opakovaná již skoro dva tisíce roků.

Budte tedy svědky mé seance nad nedělí. Uvažme, jak je těžké zapomenout na okolní svět. Soustředění se děje poněkud. Mohl bych ze sebe vydávat předčasné skřeky jako šarlatáni. Potřebuji především důvěru ve své mediální schopnosti. Prosím nevyrušovat zbytečnými otázkami. Budete-li dosti trpěliví a shovívaví, budou naše příští neděle v překrásném transu.

Nuže, můj malinký obličej. Není na něm nic význačného. Většina rysů splývá s inkoustem. Neobávejte se. Inkoust je špatným zrcadlem narcisů. Za chvíli se z nich vytvoří neděle. Jaká? Především okolí, ale budeme hledět zapomínat. Vraťme se k mým očím. Je v nich šikmá prozíravost. Zdálo by se, že jsem velmi dlouho plakával. A pousmívám-li se nyní ještě poněkud, je to proto, abych nezhatil přílišnou vážností seanci. Stíny budou přecházet, aniž mi jimi budou přecházet oči. Víím o nich. Budu je bedlivě pozorovat.

Šavel oslepl od přílišného vidění. Tato slepota se stala osudem v katolické církvi. Je to ostatně milost. Soustředění je ulehčeno.

Nezasloužil jsem si oslepnutí. Proto je mi třeba vidět svět. Má každodenní dobrá vnuknutí mne z něho odvádějí. Ostatně v tom je pro nás záruka, že nakonec přece uvidím zaskví se naši neděle. Bude třeba být láskyplným rekonstruktérem, abychom smyli s obrazu několik horních vrstev a neporušili přitom díla, jež září pod nimi.

Málokdo by se měl zdát tak bezmajetným jako epigoni. V jejich zařízeném bytě jim ničeho nenáleží. Každý kousek jejich postele prošel naší rukou. Kolečka v hodinkách či šrouby automobilového motoru, jimž svěřují svůj čas, jsou dotýkány našima drahocennýma rukama. Proč bychom spílali? Uvědomíme si to. Krajky cizoložnic jsme

protkali nitku od nitky, dřív než nám byly vzaty. Vraťme se pro to všecko jednou. Žádná leštidla neodstraní naše doteky z jejich nábytku. Ať se znepokojují.

Co není božího, je naše. Konečně tím, že oráme půdu, převzali jsme ji od boha. Není to již jeho stará hlína, z níž lepil Adama.

Proto se nebudeme štitit lampiónů. Věší je nad své nevěstky. Pověsíme je nad naše děti a nad naše lásky. Ale přestaneme jim ukazovat své nahé nohy v dancinách.

To je důležitá kapitola. Ach, opravdu, syfilis je zlá nemoc. Ale syfilis prostitutek jest otrocká nemoc. Nebojme se o nahé nohy žen. Upadli bychom do lži, racinovské ctnosti aristokratů. Bojíme se o důstojnost a otroctví, jež vždy hrozí tam, kde je možnost koupit. Proto si zapovídáme přístup do kabaretů, barů a divadel. Jsou to výkladní skříně obchodů na prodávání nahých nohou.

Nekupujem a neprodáváme. Rozumějte mi dobře: v tom jsme podobni bohu.

Vraťme se pro to všecko. Vraťit nahým nohám jejich důstojnost. Neboť nebude zač kupovat. Nebojme se. Budeme nadále spát v postelích z našich rukou.

Z toho, co utkáme a ušijem či ukováme, zaranžujeme divadlo faktů a tvarů. Budeme se obdivovat v divadle žárovce, kterou jsme lili v továrně. Co to bude jiného než promenáda hotových věcí, na něž jsme brousili v týdnu kolečka, zaranžovaná námi, kdož je budeme osvětlovati. Budeme vás překvapovat celotýdenní prací dobře seřazenou. Nač bychom se pak ještě starali o morálku. Neboť morálka je strach ze syfilitické nákazy a zlodějství, jež zasévají. Nebudeme potřebovat morálky. Oslepněme jako Šavel. Nechme ženy a muže, nechť se milují. Tehdy se mé šikmé oči narovnají. Bude jim možno sálat romantikou jako v dětství.

Pojďte se mnou ke kolotočům a pomozte mi rekonstruovat naši neděle. Světla zametají soumrak z večera. Ano, chceme se překvapit, k čemu všemu lze užívat našich

žárovek. Ukážeme si je každou neděli v seskupení, nad nímž užasnete. Ukážeme, jak se vyjímá blůza vedle staniolu a hedvábí, jež jsme utkali v továrnách.

Varietní iluzionista nezastírá pravé tvářnosti světa. To dělají idealističtí básníci a humanisté. Nehodí se do naší příliš živé neděle. Varietní iluzionista způsobí neviditelným trikem, že dívka visí vodorovně ve vzduchu, aniž je patrná, kde je opřena. Chceme pomoci našich malých triků ukázat naši práci tak, abyste užasli.

Iluzionistovu přítelkyni uvidíte před začátkem představení na pódiu zahalenu v podivuhodný závoj. Budeme v ní milovat princeznu. Odmysleme si vrstvu, jež příkrývá všecko — prostituci. Převlékneme ženy v našich básních a v našich divadlech tak, že užasnete. Tušíte, oč běží? Jindy budeme pokračovat v našem vyvolávání naší neděle.

Každá idea je v podstatě dobrá. Všech bylo zneužito. Co počít s ideami?

Proklamuje-li idea boj, stává se čímkoliv opačným, podle toho, kým byla pojata. Téměř všechny nejtěžší boje byly vedeny stoupenci téže ideje různě pojaté.

Idea zbavuje činy osobní zodpovědnosti. Je viníkem, jenž není schopen být potrestán.

Bojechtivost je dávelská posedlost, vymyšlená k vyhubení či zeslabení lidstva. Že lidstvo je obětí tohoto klamu, svědčí obzvláštní aureola, již je obestřena dramatickostí.

Pozornost lidí je soustavně odváděna od fakt a věcí k idejím. Odtud tolik zbytečného nedorozumění.

Fakta jsou snadno pochopitelná. Idea se snaží zatemnit fakta.

V každé ideji je zakuklené pokrytectví. Staví se vznešenou. Fakt je uskutečněním něčeho. Idea, slibující toliko, je nadutá jako člověk holedbající se velkými činy do budoucna před člověkem, jenž je realizoval.

Idea se podobá návštěvě šibalského holiče, jež hlásá každodenně: Zítřka se holí zadarmo.

Mít nepřátele se pokládá za heroičtější než mít přátele. To je jeden ze lstivých důsledků idejí.

Idea je jako hypnotizér. Lidé jí obětují dobrovolně svou soudnost.

Co s ideami? Nahradit je fakty, skutečnostmi, myšlenkami. Myšlenka se liší od ideje, tak jako diagnóza od prognózy.

Chybné přirovnání: Říká se: Dívky krásné jako růže. Fráze. Oč je velkolepější konstatovat nad záhonem růží: Růže a krásné ženy. Shledáte se s vůněmi, jichž jste nikdy nepozorovali. Růže budou růžemi víc než kdykoliv předtím. Stanou se růžemi.

Fakta: V kolika básních jste se dočetli: Muž hraje v zahradě růžím a ony naslouchají. Oč vás více vzruší faktum bez personifikace: Muž hrál růžím a růže voněly.

Paprsek slunce na zdi pokoje v listopadu připomíná venkov. Zmizel. Ale představa slunečnice je sdostatek lahodná, aby nás zachránila od splínu.

Marnost popisu a ještě jedna růže: Román. Západ slunce v pokoji. Jsou spisovatelé, kteří chtějí slovy vymalovat tento západ. Pozorují kus nábytku za kusem, pátrají po odrazech. Starší literární školy používaly mytologického aparátu. Lze vyvolat jedinou větou toto prosté mystérium: Slunce zapadlo. A v pokoji zbyla na ně vzpomínka. Růže ve sklenici za oknem.

Nechme přírodě její samostatnost. Nechme slavíka zpívat slavíkům. Jeho píseň je mi šramotem, jenž nic neznamená. Papoušek napodobuje dobře naši řeč. Bavil jsem se jím po určitý čas. Byl mi důležitým stupněm mezi slavíkem a gramofonem.

Děsíme se prázdnost. Slavíkem jsme si chtěli naplnit les. Z téhož důvodu jsme si stvořili víly, rusalky a vodníky. Dnes jsou bohudíky lesní restauranty, rádio a parníky.

Ptáci pohrdají patrně papoušky. Vzali jsme je v ochranu pro jejich falšovanou lidskost, stejně jako jsme vzali v ochranu komedianty pro jejich falšovaný artismus. Dnes jsme znuděni oběma. Neboť papoušci nám připomínají ty z umělců, kterým jde o napodobení přírody. Smějeme se.

Neplodnost minulých věků je dokázána v dekorativní zálibě pro přírodu. Ženy, jež nosí šaty potištené zahradou, nedůvěřují ve vlastní krásu ani ve vlastní důvtipnost. Linie těla nezestárnou, poněvadž v nich bude chodit každý věk. Je třeba každodenního důvtipu v kosmetice.

Dobré umělecké dílo je trvanlivé svou konstrukcí a módní svou kosmetikou. Kdo tvoří kosmetické součásti z příliš trvanlivých hmot, zestará a stane se směšným jako člověk, který nosí třicátý rok svůj svrchník, poněvadž ho dal zhotovit z kůže.

Mne zajímá slavík, na nějž hvízdají děti.

Všecky přírodní vůně nás osamocují. Připadáme si jako cizinci, kteří nemají nikoho a musí se utíkat do říše rostlin. Umělé voňavky nás sdružují. Užívající jech při toaletě, jsme podobni tisíci jiným lidem.

Příroda má tendenci k různosti. Umělec hledá podobnost. Příroda je bojovná. Umění společenské a smířlivé.

Holím se každodenně. V tom se podobám svému pradědečkovi. Žádný mne proto nenazve tradicionalistou. Z téhož důvodu je mi bližší Sofokles nežli Ibsen.

Hra fotbalistů se podobá navzájem. Je třeba nejkratší cestou doběhnout míč a nejrychlejším trikem udělat gól. Všichni mají tuto snahu. Metoda je dohodou umělců. Pro obecnost je důležitější obratnost a dokonalost hry.

Umění má tu neblahou výsadu, že umí křísit mrtvolu. Těžil jsem z tohoto špatného návyku. Mám alespoň tu zásluhu, že jsem je dovedl převléknout do dnešních šatů. Z toho důvodu jsem travestoval Diogena, Manon, Jeanne d'Arc, pierota. Dnes se loučím s archaismy. Chci umění

modernější než velkoměsto. Neboť velkoměsta vznikala bez plánu a mají na svědomí krizi, kterou někdo přičítá novosti, místo aby v ní viděl zbytek zmatku, z něhož vznikla.

Jakmile řemeslo dospělo určité dokonalosti, jakmile uschl pot práce, jakmile přešel týden lopoty, je tu hříčka, tento sváteční host. Je v ní tak dokonale zvládnutý materiál, že po něm není ani stopy. Toto zahlazení stop působí, že ji pokládáme za dílo přírody. V nejdokonalejších dílech je básník anonymně. Tím se připodobňuje přírodě.

Vzpomínáme Picassových slov: „Nikoliv hledat, ale nalézt. Žádné dílo není tvořeno jako cesta k druhému. Každé chce být definitivní a přítomné. Není vývoje ve smyslu pokroku k nějakému ideálu.“ A proto nepřeceňujeme důležitost metody. Proto nehledejme zvláštní klíč, jenž by obsahoval jakési odhalení tajemství. Nehledejme normu v několika specifických rysech, netvořme z nich teorii, neboť se v rukou slabých individualit změní stejně v šablonu jako staré, dnes již vyježděné cesty, i když byly odvozeny z nejgeniálnějších děl. Nechtějme omluvit velikost Stravinského nějakými všeobecnými pravidly. Není v podstatě žádných klíčů k tvoření velikosti. Není profesionálních tajemství. Tajemství Picassa je malovat nejen to, co vidíme, nýbrž vše viditelné. Tajemství Stravinského je, že komponuje vše slyšitelné. Ověřme si to slovem polytonalita, ve skutečnosti jde o mnohem méně: Nezastírat si uši klapkami dogmat a pravidel.

Opusťme též časem koncertní síně, poslouvejme zpěv venkovců. Kterási krčma s harmonikou a houslemi. Melodie v C dur doprovázená v F dur. Potulní dráteníci, zpívající v kvartách koledu o Marii a Jezulátku. Pozastavme se někdy nad venkovským basistou či nad opilcem,

zpívajícím smutnou píseň do kvapíku. A nebudme pošetilí a nenapodobujme. Lze najít příklad ve znění zvonů, džezbandu jako ve zpěvu ptactva.

Přirovnejme vědomí k regálu o mnoha vrstvách. Tzv. tradiční uvázli v některé předposlední zásuvce. Tzv. moderní, tj. ortodoxní stoupenci některé moderní školy, berou z nejhornější zásuvky, jež je přeplněna aktualitami současného života. Toto je nesporně povrchní moderna, jež parafrázuje a přijímá za obecná pravidla „dobovost“ či vymoženosti některé opravdově tvůrčí individuality. Opravdu tvůrčí jednotlivec není vázán poslední vrstvou svého vědomí. Jeho tvoření je smělé, neukázněné, to jest nepodléhající kázní jiného tvůrčího individua. Dovede vyprazdňovat v libovolném pořadí vrstvy svého vědomí, směšuje jejich obsahy, tvoří opravdu nové a originální kombinace. Jeho vývoj není předem determinován jako u slabých individuí, má vlastní odvahu.

Proto původnost a kvalita jsou nejjistějšími kritérii tzv. levosti v umění. Jakékoliv hodnocení vzhledem k osobnosti či ideji, již jsme uznali za moderní, je pochybné, poněvadž toto hodnocení připouští větší či menší epigonství, jež je elementem poškozujícím umění.

Levá umělecká fronta je neviditelná, vzájemná sympatie a respekt, pojící opravdu originální, hodnotné tvůrce. Umění není válka. Pryč s vojenskými metaforami. Svobodné zápolení duchů je nejkrásnější podívaná dějin. A bohatý tvůrce není kapitalistou. Nevykořisťuje nikoho. A dává své bohatství všem, kdož — je chtějí chutnat.

Drama je viditelný projev děje, předváděný hrou. Stará estetika se domnívala, že básnický čin dramatikův tkví ve

vytknutí děje a myšlenky a forma závisí od režiséra a herce. To je chybný předpoklad. Neboť kromě této samozřejmé subkonstrukce je drama především partiturou tvarů. Na básníkovi je, aby ji vytvořil, na herci, aby se v ni proměnil. Dramatik hledá nad světem myšlenek, dějů a pocitů svět jejich figurací a podob, takže forma je děj, slovo, herec, jeho oděv i scéna. Moderně viděné drama se skládá z elementárních skutečností, z konkrétních schopných viditelného života. Dialog a monolog jsou abstrakta, jež bude mít skicář moderního dramatika a jež bude třeba teprve ztělesnit. Rozdíl mezi divadelním abstraktem a konkrétem je týž jako mezi citem a fantazií. Cit teprve sestoupí do fantazie, aby byl vyjádřitelný. Bývalý dramatik místo několika desítek či set konkrétních napsal text k rozhovorům, předepsal kostým a tři dekorace, mrtvé od počátku do konce. Tážeme se, kdy bude drama dramatem. Až přijdou na scénu ulice jako Picassovi menažéři. Až se budou změny úsměvu malovat před očima publika divadelní šminkou na tvář. Až budou karty praktikáblů průzračné všem divákům. Až padne zákulisí se svou prosti- tucí a se svým pseudoartismem. Až nebude jednání a pro- měn kromě jednání a proměn bez konce. Nemožnost do- savadního dramatu pocítili především herci. V touze ztělesnit větu přehnali slovo a gesto do té míry, aby mu dali novou tělesnost. Byl to umělecký subjektivismus, za- tímco hra je objektivizace, při níž se subjekt básníkův a hercův ztrácí ve věčném projevu — formě. Bolest, ra- dost, vášeň, to vše jsou vyhraněné tvary. Jinak je nelze in- terpretovat. Hra není individuum. Bude třeba, aby celý ansámbl hrál jediného člověka či jedinou větvičku. Hra je složka stejně věčná, jako je zvuk či barva nebo rytmus. Kámen je kámen. Na tom nelze ničeho změnit. Povodeň ho odplaví. Úloha, toť elementární určení, nezměnitelné, klidné. Může se jí vraždit jako kamenem, aniž zakouší jakékoliv křeče. Herec potřebuje být dosti mrtev, aby mohl být dosti živ.

Bylo to za dlouhých hovorů a nočních procházek Pra- hou, kdy věřice v modernost, vývoj, nový řád, lidskou vy- nalézavost a kdy cítice svou senzibilitu, nenávidíce lite- rátsví, těžkopádnost a kariérní snahy, vidouce rozkvétat jaro, pohybovat se hvězdy a cítice žhavé přátelství, vyna- lezli jsme s Teigem poetismus. Tento Teigův a můj název, jenž se narodil jednoho večera v baru, nechtěl být progra- mem ani módou. Vyjadřoval potřebu umělého uspořádání reality tak, aby byla schopna ukojit všechn lidský poe- tický hlad, jímž stůně století. Nechtěl vymýšlet nové světy, ale uspořádat tento svět lidsky, to jest tak, aby byl živou básní. Jeho prostředkem mělo být slovo, zvuk, skutečnosti tohoto světa, aranžované a řízené vynalézavostí a senzi- bilitou. Věřili jsme, že umění se skončí, až „všecky sku- tečnosti budou ultrafialové“, až lidská senzibilita bude tak umělejší a organizace světa tak dokonalá a emotivní, že nebude třeba psát básní a že být básníkem bude být ciceronem tohoto světa. Poetismus je metoda, jak nazírat svět, aby byl básní. Není v tématech, jež mu připisují jeho nepřátelé. Není vůbec témat. Není biedermeierový, není voňavkářský, není cukrový, není delikatesní či barový, jak se chápe podle některých, zcela dle osobního vkusu či obrazově myšlených témat, jež se vyskytla. Tak nebyl myšlen poetismus. Nevím, týkal-li se poetismus takto někoho jiného mimo nás dva. A vzniká-li určitá skupina básníků, kteří jsou spojováni s poetismem pro určitou obrazovou exotičnost a pro určité parfémování veršů a kteří vzali příliš doslova „harlekynádu citů“, není to ten poetismus.

Vše, co působí již předem na náš cit svou přirozenou pohnutlivostí, to jest vše, co tvoří obsah života, nehodí se, aby bylo vyšperkováno poezií.

Zbavme se tedy efektů, jež působí samy o sobě svou takzvanou osudovostí.

Skutečnost je slovník k vytváření poezie. Pomocí paměti se stáváme slovníky. Představme si mrtvý slovník. Ale představme si živý slovník. Slovník, jenž má schopnost přemísťovat své termíny a tvořit z nich úvahy, myšlenky, nové a nové varianty.

Je mnoho lidí, kteří jsou dosti tlustými slovníky, avšak nemají obrazotvornosti, nejsou s to vytvářet poezii.

Básník se zážitky bude patrně větším básníkem než básník bez zážitků, předpokládáme-li u obou stejnou obrazotvornost; básník s živými sny, pozorovatelským nadáním, myslivými schopnostmi a značnou inteligencí bude patrně větším básníkem než ten, kdo jich nemá, neboť jeho slovník bude bohatší, barvitější, schopný přemnoha variací.

Ano, sen tvoří velevýznamnou složku v životě člověka, rozmnoživ jeho slovník a jeho vzpomínky.

Strom je stromem, poněvadž tak byl kdysi pojmenován. Slova, vyjadřující skutečnost, jsou tedy opravdu sama skutečností. A Shakespeare není nic jiného nežli slova, slova, slova. Tím se liší od špatných dramatiků. Slovo je předmětem, jež vyslovuje. Přemísťující tedy slova v básni, přemísťujeme předměty.

Když byla slova nová, svítila vedle sebe ve své neustálé, rodné intenzitě. Ponenáhlu jejich častým užíváním se vytvořila frazeologie. Nikdo si nepředstaví při každodenním pozdravu rty na bílé ruce ženy. Bylo třeba, abych tuto frázi rozpojil, mám-li evokovat původní její smysl.

Logika je právě to, co dělá ze svítivých slov fráze. Lo-

gicky patří sklenice stolu, hvězda nebi, dveře schodům. Proto jich nevidíme. Bylo třeba položit hvězdu na stůl, sklenici v blízkosti pianina a andělů, dveře v sousedství oceánů. Šlo o to, odhalit skutečnost, dát jí její svítivý tvar jako v první den. Činil-li jsem to za cenu logiky, byla to snaha nadměru realistická.

Malíři vynalezli krásnou formu zátiší. Je to pokrok od žánru k celku. Báseň je takovým celkem.

Bude vám evokovat talíře, z nichž nebudete chtít jísti, alkoholy, jež nebudete chtít pít, městečka ničím památelná, anděly, již vás nebudou ochraňovat, starou lhostejnou skutečnost tak, aby vás očarovala.

(ReD 1, č. 9, červen 1928)